

การสร้างและคุณภาพของเครื่องดนตรีไทยภาคเหนือ : ซึงกลางและกลองปู่เจ้^๑
(Construction Methods and Sound Quality of Thai Plucked Instruments and Drums
within the Northern Regions of Thailand)

ปกรณ์ รอดช้างเผือก^๒

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วัฒนธรรมการสร้างและคุณภาพของเครื่องดนตรีไทยภาคเหนือ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยแหล่งข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ ศิลปินภูมิปัญญา และช่างทำเครื่องดนตรีประจำถิ่นประกอบกับข้อมูลอ้างอิงในเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด ๑ ชนิด คือ ซึงกลาง และเครื่องตี ๑ ชนิด คือ กลองปู่เจ้ โดยมีพื้นที่ศึกษาใน ๕ จังหวัด ได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง น่าน ประกอบด้วยช่างทำซึง ๑๓ ท่าน และช่างทำกลองปู่เจ้ ๔ ท่าน โดยมุ่งไปในกรณีศึกษาเฉพาะของช่างแต่ละท่านในการเลือกวัสดุที่ใช้สำหรับสร้าง สัดส่วนและขนาด กรรมวิธีและกลวิธีพิเศษในการสร้างเครื่องดนตรี และการประเมินคุณภาพเสียงจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีพื้นเมือง ซึ่งผลการศึกษามีความแตกต่างกันตามประสบการณ์ของช่างแต่ละท่าน

Abstract

This research aims at the studies of making the Seung-Klang, a plucked instrument in northern Thailand, and Klong Puu-jae, a northern Thai drum. The research is conducted in Chiang Mai, Mae Hongson, Lamphoon, Lampang and Naan. The Studies have found that, in the making process, local materials and local equipments are used whereas in the industrial production the more-advanced equipments are used. The use of more-advanced equipments results in the productivity which allows shorter production period and more amount of the product. Each of the 13 artists making the Sueng-Klang and the 4 artists making the Klong Puu-jae has different producing method causing the differences in forms and sizes, only in a few parts of the method they use more-advanced equipments. Some factories apply both local and more-advanced equipments, but in the audiology the artists apply the similar methods depending on one's experience and expertise.

---

^๑ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๒ รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ซึงกลาง

“ซึง” เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายที่ใช้วิธีเล่นโดยการดีด สันนิษฐานว่า น่าจะคิดแปลงแก้ไขวิวัฒนาการมาจากพิณเป็ยะ ลักษณะของตั้งซึง กะโหลก และคันทวนทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่ หรือ ไม้สักชั้นเดียวกัน มีสายพาดอยู่เหนือกล่องเสียง เกิดเสียงด้วยการดีดสายซึ่งมีจำนวนสายแตกต่างกันไปตามความนิยมในท้องถิ่น ในบางท้องถิ่นเรียกเครื่องดนตรีนี้ว่า “ปิ่น” ทั้งยังพบในวรรณกรรมบางเรื่องและในโคลงนิราศหริภุญชัย เรียกเครื่องดนตรีนี้ว่า “ตั้ง”

ซึงเครื่องดีดที่ชาวไทยภาคเหนือนิยมเล่นกันมาช้านาน แต่เดิมพวกเด็กหนุ่มจะใช้ซึงเป็นเครื่องมือไปแ้วสาว (เกี่ยวพาราตี) ประกอบการขอ (ขับร้อง) ไปด้วย และยังใช้เล่นกับวงปี่ซอในเทศกาลต่างๆ ซึงของชาวเหนือเป็นแบบสายคู่ โดยแบ่งเป็นคู่สายบน และคู่สายล่างมีลูกนับแบ่งเป็นช่องๆคล้ายกีตาร์ ซึ่งมีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่และยังมีขนาดใหญ่หลายๆเรียกกันว่า “ซึงหลวง” แต่นิยมเล่นกันทั่วไปมักเล่นเพียง ๓ ขนาด คือ ซึงเล็ก ซึงกลาง และซึงใหญ่ ซึงใช้เล่นเพื่อให้เสียงประสาน และตัดกัน ในการเล่นเป็นกลุ่มหรือคณะ หรือเล่นบรรเลงเดี่ยว โดยเลือกขนาดที่ชอบแต่ละบุคคล ซึ่งแต่ละชนิดต่างมีสำเนียงเฉพาะตัว มีความไพเราะแต่ละรูปแบบต่างกัน

สำหรับซึงกลางมีกล่องเสียงขนาดเล็กผ่าน่าศูนย์กลางประมาณ ๑๐ นิ้ว ช่วงคอซึงยาวประมาณ ๑๕-๑๖ นิ้ว เป็นซึงที่ใช้เสียงทุ้มปานกลาง มักตั้งเสียงแบบซึงลูกสาม ถ้าเล่นเป็นวงจะใช้ควบคุมทำนองหลัก พร้อมกับสอดลูกเล่นลือและรับกับซึงใหญ่และซึงเล็กสลับกันไป

ภาพที่ ๑ ฉายเส้นแสดงตัวอย่างซึงกลาง

กลองปู่เจ้า

กลองปู่เจ้า หรือ กลองกันยาว เป็นกลองพื้นเมืองภาคเหนือ จึงหน้าเดียว รูปร่างคล้ายกลองยาวในภาคกลางแต่ยาวกว่า นิยมเล่นในหมู่ชาวไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเกือบทุกอำเภอ โดยเฉพาะที่อำเภอขุนยวม ส่วนในจังหวัดเชียงใหม่ แถบอำเภอแม่อาว อำเภอฝาง อำเภอไชยปราการ อำเภอเวียงแหง อำเภอเชียงดาว และอำเภอเมือง และในจังหวัดเชียงราย แถบอำเภอแม่สาย (วัดสันป่าก่อ) ที่มาของชื่อกลองปู่เจ้าแบ่งเป็น ๒ แนวคิด คือ

แนวคิดที่ ๑ มาจากคำว่า กลองโอ้สี่หรือ กลองโอ้เส่ ซึ่งเป็นชื่อเรียกกลองชนิดนี้ของชาว

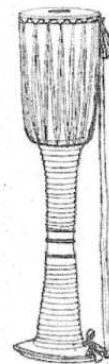
พม่าแล้วเรียกเพี้ยนกันมาเป็นกลองอู่หรือกลอง
ปู้เจในปัจจุบัน

แนวคิดที่ ๒ มาจากตำนานเล่าขานของ
ศิลปินพื้นบ้านที่กล่าวว่าชาวไทยใหญ่ ผู้นำกลอง
ชนิดนี้เข้ามาเป็นคนแรกชื่อว่า “ปะเจ” หรือ “ล่าง
เจ” (ล่าง หมายถึงผู้ที่เคยบวชเรียนเป็นสามเณร
มาแล้ว)

กลองกันยาวชนิดนี้ยังมีชื่อเรียกต่างกัน
ไปตามท้องถิ่น เช่น “อู่เจ” “อู่เจ” “ปู้ดเจ” หรือ
“ปู้ดเจ” เป็นต้น ชาวพม่าเรียกว่า กลองโอสี่ ชาว
ไทยลื้อเรียกว่า “ก้องดินข้าง” (กลองดินข้าง) การ
ตีกลองปู้เจมักเห็นในงานบุญของทางภาคเหนือ
ขบวนแห่ต่างๆ เช่น งานปอยสา่งลอง รวมถึงการ
แห่หรือประโคมประกอบการฟ้อนเชิง ฟ้อนดาบ
เต้นโต ฟ้อนนางนก กระทั่งการปล่อยว่าวควีน
และมักมีการจัดประกวดการตีกลองชนิดนี้อยู่
เสมอ

กลองปู้เจมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ หน้า
กลอง ตัวกลองหรือไหกลอง เอวกลอง และหาง
กลอง หน้ากลองปู้เจมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ
๓๐ ซม. จึงด้วยหนังวัว ตรงกลางหน้ากลองเมื่อ
จะตีต้องตี “จ่า” หรือข้าวสุกผสมขี้เถ้าเพื่อถ่วง
เสียง ตัวกลองทำด้วยไม้จริง ตอนหน้าใหญ่
ตอนท้ายมีลักษณะเรียว ช่วงกลางของหุ่นกลอง
คอดแล้วปลายบานเปิดออกเป็นปากแตร ความ
ยาวตลอดตั้งแต่หน้ากลองถึงปลายหางประมาณ
๑๕๐ ซม. มีหนังเส้นดิ่งหน้ากลองไว้โดยรอบยาว

ตลอดไหล่กลอง หุ่นกลองส่วนหาง คั่นเป็น
ปล้องๆ นิยมทาสีดำคาดแดงสลับกันให้ดู
สวยงาม มีสายสะพายสำหรับคล้องสะพายบ่า ผูก
ข้างหนึ่งที่รูห้วงริมขอบกลาง อีกข้างผูกไว้ที่หาง

ภาพที่ ๒ ลายเส้นแสดงตัวอย่างกลองปู้เจ

การสร้างเครื่องดนตรี

วิธีสร้างซึงกลางของช่างในกรณีศึกษาทั้ง
๑๓ ท่าน ส่วนใหญ่มักใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่หาได้
ในท้องถิ่น ไม้ที่ใช้สำหรับการสร้างนิยมใช้ไม้
ขนุน และไม้สักเป็นหลักโดยใช้ไม้ท่อนเดียว
หรือใช้วิธีการต่อไม้บริเวณคอซึง สักส่วนและ
ขนาดของซึงมีความแตกต่างกันไปตามความนิยม
ของช่าง โดยมีเอกลักษณ์ที่บ่งบอกได้จากส่วน
ต่าง ๆ เช่น หัวซึง ตัวซึง หรือการเจาะแผ่นปิด
หน้าซึงเป็นรูปร่างๆ ในกรรมวิธีการสร้างนั้น จะ
ใช้เครื่องมือช่างไม้ในการตกแต่งด้วยความ
ชำนาญ ส่วนโรงงานที่มีขนาดใหญ่ก็ใช้เครื่องมือ
ไฟฟ้าที่ทันสมัย โดยให้เหตุผลว่าประหยัดเวลา
รวดเร็ว และเพิ่มปริมาณชิ้นงานได้มาก ส่วน
ขั้นตอนการตกแต่งเสียงนั้น มีลักษณะใกล้เคียง

กัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญในการเทียบเสียง สายซึ่งที่ใช้ในปัจจุบัน เปลี่ยนไปใช้สายกีตาร์แทนสายลวดและใช้ลูกบิดกีตาร์ช่วยในการปรับแต่งเสียง จึงพบว่าช่างหลายท่านไม่ทำลูกบิดประกอบกับซึ่ง ซึ่งมีผลในการลดบทบาทหน้าที่ของอัตลักษณ์ของลูกบิดซึ่งที่มีมาแต่เดิม

ภาพที่ ๓ เครื่องมือในการสร้างเครื่องดนตรี

ภาพที่ ๔ การสร้างซึ่งกลาง

สำหรับวิธีการสร้างกลองปู่เจ้าของช่างทั้ง ๔ ท่าน พบว่าช่างผู้สร้างกลองปู่เจ้าส่วนใหญ่มักใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น หุ่นกลองของช่างแต่ละท่านทำขึ้นจากไม้ท่อนเดียวชนิดเนื้ออ่อน เช่น ไม้ขนุน ไม้มะพร้าว ไม้ซ้อ ในบางครั้งก็ใช้ไม้เนื้อแข็งเพื่อทำให้มีเสียงกังวาน

ยิ่งขึ้น เช่น ไม้ประคู้ ไม้ทะโล้ สักส่วนและขนาดของกลองมีความแตกต่างกันไปตามภูมิปัญญาของแต่ละท่าน โดยส่วนใหญ่จะวัดสัดส่วนระหว่างหัวกลองกับหางกลองให้มีความสัมพันธ์กันในอัตราส่วน ๑ : ๒ โดยประมาณ การเจาะโพรงและการตกแต่งภายนอกจะใช้แท่นกลิ้งร่วมกับเครื่องมือเจาะไม้แบบดั้งเดิม วัสดุที่ใช้ในการร้อยเชือกและหุ้มปากกลองนิยมใช้หนังวัวหรือหนังลูกวัว ปัจจุบันได้มีการนำเชือกในล่อนมาเป็นส่วนประกอบของเชือกร้อยหนังกลองด้วย ผู้สร้างกลองบางท่านมีความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดต่อ ๆ กันมา เช่น การบรรจุหัวใจกลองลงในส่วนไหนกลองเป็นต้น

ภาพที่ ๕ การขึ้นหนังกลองปู่เจ้า

คุณภาพเสียงของเครื่องดนตรี

ในการศึกษาเรื่องคุณภาพเสียงเครื่องดนตรี ผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญในด้านการบรรเลงดนตรีพื้นเมือง ประกอบด้วยศิลปินแห่งชาติ ศิลปินภูมิปัญญา และคณาจารย์จากสถาบันต่างๆ ที่มีประสบการณ์ในเขตภาคเหนือจำนวนรวม

๖ ท่าน ให้เป็นผู้ทดสอบประเมินคุณภาพเสียง เครื่องดนตรีโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการ ทดสอบเสียงด้วยตนเอง และจากการอ่านค่าด้วย โปรแกรมประยุกต์ทางเสียง

ผลจากการประเมินเสียงซึ่งกลางของช่าง ทั้ง ๑๓ ท่าน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านแสดง ความคิดเห็นในซึ่งแต่ละคนที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากขนาดและคุณภาพเสียงในซึ่งแต่ละคันมี การเทียบเสียงทั้ง ๗ ใน ๑ ช่วงเสียง คือ โด เร มี ฟา ซอล ลา ที รวม ๗ เสียงช่างทำซึ่งบางท่าน เทียบเสียงในช่วงเสียงทั้ง ๗ บางช่วงหรือบางนม มีความเพี้ยนโดยมีปัจจัยมาจากข้อจำกัดในด้าน วัสดุและประสิทธิภาพของผู้สร้างแต่ละท่าน และ ผลจากการประเมินคุณภาพเสียงกลองปู่เจ้าพบว่า กลองปู่เจ้าทั้ง ๔ ใบนั้นมีข้อจำกัดในด้านสภาพ อากาศที่แตกต่างกันออกไป หนึ่งกลองจึงยึดหยุ่น ไม่เท่ากัน แม้มีการติดจ่าหรือข้าวสุกถ่วงหน้า กลองแล้วก็ตาม ภาวะเสียงที่เกิดขึ้นก็มีเสียงที่ หลดหลั่นกันไป อาจถึงต้องมีการดึงหรือสาวเชือก ไหวกลองให้หน้ากลองตึงขึ้น หรือเกิดความพอดี ของเสียงกลองปู่เจ้า ในการประเมินคุณภาพของ เสียงกลองปู่เจ้าครั้งนี้จึงได้เลือกวันเวลาใกล้เคียง กัน ซึ่งเป็นช่วงอากาศดีไม่ร้อนไม่เย็นจนเกินไป

ความเห็น โดยสรุปของศิลปินและผู้เชี่ยวชาญในการประเมินคุณภาพเสียงในครั้งนี้ แสดงความคิดเห็นค่อนข้างเป็นแนวทางเดียวกัน คือ ช่างสามารถสร้างชิ้นงานออกมาได้สัดส่วน

ตรงกับมาตรฐานเครื่องดนตรีพื้นเมืองทั่วไป จะ แตกต่างกันที่วัสดุตกแต่งภายนอก และคุณภาพ ของวัสดุที่เลือกใช้เท่านั้น ในด้านคุณภาพเสียงมี ความคิดร่วมกันว่าควรควบคุมตัวแปรที่มีผลต่อ การสร้างเครื่องดนตรีในแต่ละชนิดให้อยู่ในช่วงที่ เหมาะสม เช่น ฤดูกาล ความชื้นในอากาศ ความ แห้งของไม้หรือหนังที่ใช้นามาสร้างเครื่องดนตรี เป็นต้น

บรรณานุกรม

ณรงค์ สมิตธิธรรม. ดนตรีพื้นเมืองคนเมือง เหนือ. จิตวัฒนธรรมพิมพ์ : ลำปาง, ๒๕๔๕

..... วงตกลี : ดนตรีแห้ววิถี ชีวิตของชาวลำปาง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.

คณะกรรมการจัดเก็บข้อมูลภูมิปัญญาด้าน ช่างฝีมือพื้นบ้าน, สภาวัฒนธรรมจังหวัด แม่ฮ่องสอน. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่างฝีมือ พื้นบ้าน. เชียงใหม่ : เจริญวัฒนธรรมการพิมพ์. ๒๕๔๖.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ ๒๖. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ๒๕๓๘.

อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรม ล้านนา-ไทย ฉบับ

แม่ฟ้าหลวง (ตอนที่ ๑ อักษร ก ถึง ฃ).

กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.

๒๕๓๔.